

УДК 343.1

DOI 10.36919/3041-1149(Print).3.2024.69-77

П. В. Цимбал,*д-р юрид. наук, професор,**завідувач кафедри права,**ПВНЗ «Європейський університет»**email: tsymbal52@meta.ua***ORCID ID 0000-0002-7244-4669;****А. А. Теслицький,***здобувач другого (магістерського) рівня**вищої освіти ННІ права,**Державний податковий університет**email: a.teslytsky@gmail.com***ORCID ID 0000-0003-2789-8810**

ОСОБЛИВОСТІ РОЗМЕЖУВАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

У статті доведено, що сучасні реалії протидії злочинності вимагають ефективного застосування різних правових інструментів, спрямованих на своєчасне виявлення й розслідування кримінальних правопорушень. Насамперед проведено науковий аналіз понять негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Виявлено конкретні особливості й критерії розмежування. Підтверджено, що розмежування цих двох категорій є надто важливим для забезпечення дотримання принципів верховенства права, законності та захисту прав і свобод людини в процесі протидії злочинності.

Акцентовано увагу, що надання слідчим права на проведення негласних слідчих (розшукових) дій насамперед сприяє вирішенню проблеми професійних взаємин між слідчими й оперативно-розшуковими органами.

Виділено, що, незважаючи на деякі спільні риси, зокрема використання негласних методів і засобів, ці дві категорії мають суттєві відмінності в їх правовій сфері, підставах і порядку проведення. Вказано, що негласні слідчі (розшукові) дії є процесуальними діями, які проводяться в кримінальному провадженні з метою отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів за ухвалою слідчого судді. Водночас виділено, що оперативно-розшукові заходи натомість здійснюються оперативними підрозділами без судового дозволу та можуть проводитися як у рамках кримінального провадження, так і для запобігання, виявлення та припинення злочинів.

Виділено висновок, що для усунення існуючих прогалин і колізій у правовому регулюванні негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, а також для вдосконалення практики їх застосування потрібно здійснити комплексний аналіз чинного законодавства та судової практики, вивчити міжнародний досвід у цій сфері й розробити відповідні рекомендації щодо внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів.

Ключові слова: *оперативно-розшукові заходи, негласні слідчі (розшукові) дії, злочинність, кримінальне провадження, слідчий.*

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасні реалії протидії злочинності вимагають ефективного застосування різних правових інструментів, спрямованих на своєчасне виявлення та розслідування кримінальних правопорушень. Серед таких інструментів важливе місце посідають негласні слідчі (розшукові) дії й оперативно-розшукові заходи, які дозволяють отримувати потрібну інформацію за допомогою негласних методів і засобів.

Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи мають спільну мету – протидію злочинності, але водночас вони є різними за своєю правовою природою, підставами застосування, порядком проведення та суб'єктами, які їх здійснюють. Розмежування цих двох категорій є надто важливим для забезпечення законності та дотримання прав і свобод людини під час їх проведення.

Негласні слідчі (розшукові) дії регламентуються нормами Кримінального процесуального кодексу України та проводяться виключно в кримінальному провадженні з метою отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів. Вони можуть здійснюватися лише за ухвалою слідчого судді й за наявності фактичних даних, які вказують на можливість досягнення їх мети.

Оперативно-розшукові заходи зі свого боку регулюються Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» і можуть проводитися як у рамках кримінального провадження, так і з метою запобігання, виявлення та припинення злочинів. Вони здійснюються оперативними підрозділами правоохоронних органів без отримання дозволу суду та з використанням спеціальних сил, засобів і методів.

Незважаючи на схожість методів і засобів, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, їх правова природа, мета, підстави та порядок здійснення суттєво відрізняються. Саме тому розмежування цих двох категорій є надто важливим для забезпечення дотримання принципів верховенства права, законності та захисту прав і свобод людини в процесі протидії злочинності.

У цьому контексті особливого значення набуває дослідження особливостей негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, їх спільних і відмінних рис, а також аналіз проблемних питань, пов'язаних з їх правовим регулюванням і практичним застосуванням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти цих процесуальних дій у кримінальному провадженні були предметом дослідження В. П. Сердюка, С. С. Філоненка, О. В. Римарчука, П. В. Берназа та інших.

Метою статті є розмежування цих двох категорій, що є досить важливим для забезпечення дотримання принципів верховенства права, законності та захисту прав і свобод людини в процесі протидії злочинності.

Виклад основного матеріалу. У сфері проведення слідчих дій виділяються два підходи: негласні слідчі й оперативно-розшукові заходи. Хоча обидва мають на меті виявити важливу інформацію, вони суттєво відрізняються своєю метою, правовими рамками й наслідками для конфіденційності та прав особи. У цьому нарисі розглядається розбіжність між діями таємних слідчих та оперативно-розшуковими заходами, досліджується, як вони діють, правові обмеження, які ними керують, і вплив, який вони мають на конфіденційність і права залучених осіб.

Мета негласних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів розходиться за основними завданнями. Негласні слідчі (розшукові) дії зосереджені на проведенні таємного спостереження та зборі даних, щоб отримати важливу інформацію. Навпаки, оперативно-розшукові заходи спрямовані на збір доказів для судових проваджень. Негласні слідчі дії проводяться без відома суб'єкта, з метою збереження таємниці й уникнення довідки об'єкта. З іншого боку, оперативно-розшукові заходи діють у межах правових повноважень і нагляду з метою забезпечення захисту прав осіб під час слідчого процесу. Різниця в цілях підкреслює різні методи й етичні міркування, які використовують таємні слідчі та оперативники.

Нормативно-правова база, яка регулює дії негласних слідчих й оперативно-розшукові заходи, відіграє вирішальну роль у формуванні меж їх діяльності. Дії секретних слідчих керуються спеціальними законами, які регулюють розвідувальні операції та зусилля з національної безпеки [3]. Ці закони визначають допустимий обсяг спостереження, поведінки із секретною інформацією та межі, в яких повинні діяти таємні слідчі. Навпаки, оперативно-розшукові заходи керуються кримінально-процесуальним законодавством і конституційними гарантіями, які окреслюють допустимі методи отримання доказів, проведення обшуків та обробки конфіденційної інформації [4]. Контрастні законодавчі рамки підкреслюють різні правові стандарти й механізми нагляду, які керують таємними слідчими й оперативниками, формуючи законність та етичні міркування їхніх дій.

Для чіткого розуміння й розмежування цих понять насамперед потрібно звернутись до Кримінального процесуального законодавства. Так, у КПК України визначено, що негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом [2].

Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення й особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 КПК України, проводяться виключно в кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій ухвалює слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених цим Кодексом, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про ухвалення рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій [2].

Виключно прокурор має право ухвалити рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

У рішенні про проведення негласної слідчої (розшукової) дії зазначається строк її проведення. Строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії може бути продовжений:

- прокурором, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням, – до вісімнадцяти місяців;
- керівником органу досудового розслідування, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його або слідчого рішенням, – до шести місяців;

Незважаючи на всі переваги, слідчі розшукові дії мають і ряд недоліків, які варто враховувати під час їх проведення та призначення загалом.

Тому варто виділити саме ті аспекти, які можуть негативно вплинути на проведення певної негласної слідчо-розшукової дії.

По-перше, проведення негласних слідчих розшукових дій може бути небезпечно для самих правоохоронців, адже суб'єкт, на який направлено ці дії, може не здогадуватися про те, що, наприклад, стежать за ним правоохоронці, а не будь-хто інший, та зі свого боку може завдати шкоди, але, на жаль, трапляються випадки, коли правоохоронці перевищують свої повноваження та втручаються в особисте життя суб'єкта занадто.

Надання слідчим права на проведення негласних слідчих (розшукових) дій насамперед сприяє вирішенню проблеми професійних взаємин між слідчими й оперативно-розшуковими органами.

По-друге, регулюючи застосування негласних слідчих (розшукових) дій, законодавці тим самим скоротять випадки зловживання владою в рамках розслідування, зокрема негласних (слідчих) дій з боку слідчих органів, і забезпечать дотримання верховенства закону під час обмеження конституційних прав громадян, що стане важливим кроком на шляху демократизації суспільства, втілення принципів верховенства закону та захисту прав і свобод громадян [5, с. 71].

Водночас, як справедливо стверджують деякі вчені, ґрунтуючись на аналізі архівних матеріалів кримінального провадження, а також інтерв'ю зі слідчими та співробітниками оперативного підрозділу, Кримінально-процесуальний кодекс України дає змогу слідчим самостійно застосовувати такі засоби доказування, як НС(Р)Д, тоді як у ході розслідування за цих обставин доходимо висновку, що 98 % з них проводяться співробітниками оперативного й експлуатаційно-технічного відділу. Це був чудовий досвід.

Це пов'язано з тим, що в більшості випадків від дослідників вимагається належне проведення секретного розслідування [3, с. 157], достатній досвід роботи та спеціальна кваліфікація, потрібна для проведення НС(Р)Д, тому впровадження НС(Р)Д оперативним підрозділом є досить логічним.

Обґрунтований, тобто, виконуючи НС(Р)Д, операційний блок забезпечує процес перевірки.

На практиці оперативний підрозділ, який виконує вказівки слідчого щодо проведення НСО, може скласти звіт, в якому зафіксувати фактичні дані про ознаки пов'язаних злочинів, а також вказати перелік НСО, які повинні бути проведені слідчим, прокурором.

Отримати відповідні фактичні дані або підтвердити їх достовірність. Тобто на практиці в таких випадках оперативний підрозділ починає перевірку в присутності прокурора, який є слідчим. Водночас жодне положення ст. 41 Кримінально-процесуального кодексу України, жоден наказ не передбачають законодавчої можливості для оперативних працівників ініціювати негласні слідчі дії (розшукова діяльність). Отже, звітність оперативного підрозділу носить рекомендаційний характер і водночас слугує основою для впровадження або надання інструкцій щодо впровадження відповідного НС(Р)Д.

Уповноважені особи повинні дотримуватися порядку кримінального провадження та виконувати свої обов'язки відповідно до вимог чинного законодавства. Водночас напрямом державної політики у сфері боротьби зі злочинністю є дослідження й організація процесуальних заходів, які є ефективними та пропорційними характеру й масштабам злочину, за умови, що вони захищають особу, суспільство та державу від злочинів, забезпечують швидке, повне й неупереджене розслідування та, зокрема, охороняють права, свободи й законні інтереси учасників кримінального провадження.

Ефективність процесуальної діяльності та результативність виконання завдань кримінального провадження зазвичай характеризуються правовим регулюванням та практикою застосування передбачених законом процесуальних актів у конкретній процедурі кримінального провадження, тобто слідчій (розшуковій) процедурі, з метою отримання (збирання) доказів або перевірки отриманих доказів.

Зі свого боку, відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ОРД є системою гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, які здійснюються із застосуванням оперативних і оперативно-технічних засобів [5].

Оперативні підрозділи Державного бюро розслідувань, Національної поліції, Служби безпеки України, Бюро економічної безпеки України, Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної прикордонної служби України проводять слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за дорученням слідчого, дізнавача, прокурора в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України. Письмові доручення щодо проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, надані слідчим, дізнавачем, прокурором у межах компетенції та в установленому порядку, є обов'язковими до виконання оперативним підрозділом.

Прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання й розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді й інші питання їх проведення регулюються, згідно з положеннями глави 21 Кримінального процесуального кодексу України, з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом, щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення. Прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які не потребують дозволу слідчого судді або рішення прокурора, здійснюється керівником відповідного оперативного підрозділу або його заступником з повідомленням про ухвалені рішення прокурора.

Статтею 225 Кримінального процесуального кодексу України передбачено, що у разі потреби отримати відомості від потерпілого або свідка під час кримінального провадження у зв'язку із загрозою для життя чи здоров'я потерпілого або свідка, тяжкою хворобою або іншими обставинами, що можуть перешкоджати його допиту в суді або вплинути на обсяг і правдивість показань, досудове розслідування може бути здійснене за клопотанням сторони досудового розслідування. Передбачає невідкладні ситуації, коли сторона провадження має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про допит потерпілого або свідка в судовому засіданні відповідно до закону. Допит потерпілого або свідка проводиться в суді, в присутності сторін кримінального провадження, в приміщенні суду або за місцем перебування потерпілого чи свідка, який перебуває у стані хвороби, відповідно до правил допиту під час судового провадження.

КПК України містить перелік виняткових випадків, а саме: наявність загрози життю та здоров'ю потерпілого або свідка, тяжка хвороба особи та інші чинники. Водночас ступінь тяжкості захворювання потерпілого чи свідка не визначається, а перелік хвороб не роз'яснюється, лише зазначається, що вони повинні бути тяжкими.

Під час кримінального провадження в суді клопотання про допит тяжкохворого потерпілого чи свідка повинно містити таку інформацію:

- 1) особу, яка підлягає допиту, та її статус у кримінальному провадженні;
- 2) викладення фактів, на яких ґрунтується клопотання (перевірка стану здоров'я лікарем-спеціалістом);
- 3) правова кваліфікація кримінального правопорушення з посиланням на статтю або частину статті Кримінального кодексу України.

До клопотання обов'язково додається копія матеріалу (довідка свідка або потерпілого про тяжку хворобу), що обґрунтовує доводи клопотання [4, с. 300].

Відповідно до частини 2 статті 225 Кримінального кодексу України, якщо під час досудового розслідування потрібно допитати тяжкохворого потерпілого або свідка, має бути проведене виїзне судове засідання.

З метою виявлення й фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення слідчі та прокурори проводять огляди місцевості, приміщень, речей і документів, які мають значення для кримінального провадження.

Огляди житла та інших об'єктів проводяться за правилами, встановленими для обшуку житла й інших об'єктів.

В огляді можуть брати участь потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. Для отримання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор можуть запросити для участі в огляді спеціалістів [4].

Під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії свідок, щодо якого проводиться огляд, має право робити заяви, які підлягають занесенню до протоколу огляду.

У процесі проведення огляду можуть бути вилучені лише предмети й документи, які мають значення для кримінального провадження та вилучені з обігу. Усі ці предмети й документи повинні бути негайно оглянуті та скріплені підписом особи, яка брала участь у проведенні огляду. Якщо огляд речей і документів на місці неможливий або утруднений, вони тимчасово опечатуються та зберігаються в такому стані до остаточного огляду й опечатування.

Слідчий або прокурор має право заборонити будь-якій особі залишати місце проведення огляду до його завершення та вчиняти будь-які дії, що перешкоджають проведенню огляду. Невиконання цих вимог зумовлює юридичну відповідальність.

Під час проведення огляду слідчий, прокурор або залучені за їх дорученням експерти мають право проводити вимірювання, фотографування, аудіо- та відеозапис, креслення й схеми, складати креслення місця проведення огляду або окремих предметів, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати й вилучати речі та документи, що мають значення для кримінального провадження. Предмети, вилучені законом з обігу, підлягають арешту незалежно від їхнього зв'язку з кримінальним провадженням.

Вилучені речі й документи, які не належать до предметів, вилучених з обігу на підставі закону, вважаються тимчасово вилученим майном [4].

У невідкладних випадках перевірка на місці може бути проведена до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке здійснюється негайно після завершення перевірки (ч. 3 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України) [1].

Огляд місця події як слідча (розшукова) дія має значення для кримінального провадження лише в тому разі, якщо його результати належно задокументовані, тобто дотримані всі процесуальні умови проведення огляду, зокрема передбачена законом фіксація результатів огляду.

У кримінальному розслідуванні огляд місця злочину є одним з найважливіших етапів збору доказів та отримання інформації про те, що сталося. Огляд місця злочину охоплює ряд різних елементів, зокрема фотографування, вимірювання, збір об'єктів для подальшого аналізу й вивчення слідів. Під час огляду місця злочину слідчі повинні ретельно та систематично вивчити кожен сантиметр місця злочину.

Огляд місця злочину також допомагає визначити послідовність подій і виявити можливих свідків. Під час огляду можуть бути виявлені елементи, важливі для розслідування, як-от зброя, сліди ДНК або матеріали, які можуть встановити обставини злочину.

Огляд місця злочину також важливий для збереження доказів. Основне, щоб слідчі були об'єктивними та не підганяли докази під певний сценарій. Важливо також враховувати вплив зовнішніх чинників, наприклад погодні умови або присутність свідків.

Як і негласним слідчим (розшуковим) діям, так і оперативно-розшуковим заходам притаманні деякі проблемні питання під час їх виконання.

Йдеться про те, чи можна отримувати показання свідків або потерпілих одразу після подання клопотання, чи слідчий суддя зобов'язаний призначити дату та час судового засідання на більш пізній термін. Вирішення цього питання, ймовірно, залежатиме від конкретних обставин і реалій кримінального провадження та доказів, наданих сторонами під час розгляду клопотання. У цьому випадку слідчий суддя уповноважений діяти на власний розсуд. Це стосується й випадків, коли судові засідання проводиться в позасудовому порядку з метою отримання показань тяжкохворого свідка або потерпілого.

Підстави є для допиту свідка чи потерпілого в окремому приміщенні, допиту двох чи більше осіб, яких уже допитують одночасно, або допиту в режимі відеоконференції (коли потрібні певні підготовчі процедури) [4].

Невирішеним залишається питання проведення допиту у випадках, коли особа, яка ініціює допит, не з'являється до суду. Враховуючи, що допити, за ст. 225 КК України, проводяться за правилами допиту під час судового розгляду, тобто відповідно до вимог ч. 6 і 7 ст. 352 та ч. 2 ст. 353 КК України, та безпосередньо сторонами в межах прямого й перехресного допиту, за відсутності особи, яка звернулася з клопотанням про проведення такого допиту, ні слідчий суддя, ні будь-яка інша сторона кримінального провадження (у разі її присутності в суді) не можуть його провести [1].

У разі неприбуття в судові засідання особи, яка ініціювала допит, повідомленої відповідно до вимог закону, слідчий суддя має право відкласти судові засідання, призначити дату, час і місце нового судового засідання з урахуванням усіх фактичних обставин і вжити заходів щодо забезпечення явки всіх учасників судового засідання. Однак, якщо причина неявки в судові засідання є неповажною, слідчий суддя може притягнути слідчого, прокурора чи адвоката до відповідальності за неявку до органу, уповноваженого законом притягати їх до дисциплінарної відповідальності.

Якщо особа, яка ініціювала допит, повторно не з'явилася без поважних причин, слідчий суддя зобов'язаний повернути клопотання особі, яка його подала, закінчити судовий розгляд і постановити ухвалу з цього питання.

Розмежування негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів є важливим аспектом правоохоронної діяльності [7, ст. 414]. Основні особливості розмежування цих понять можуть бути такими:

Негласні слідчі (розшукові) дії:

- Здійснюються слідчими органами, як-от поліція, детективи або слідчі.
- Мають на меті збір доказів, отримання інформації та проведення розслідування злочинів.
- Часто передбачають застосування формальних процедур, як-от виклики на допит, обшуки, арешти, допити свідків і підозрюваних.
- Підпадають під контроль і нагляд з боку суду, адвокатів та інших учасників судового процесу.
- Мають на меті забезпечення доказової бази для подальшого притягнення осіб до відповідальності перед судом.

Оперативно-розшукові заходи:

- Здійснюються правоохоронними органами, як-от поліція, спецслужби або оперативні підрозділи.

- Мають на меті збір оперативної інформації, розкриття злочинів, запобігання злочинам і затримання злочинців.
- Часто охоплюють застосування спецтехніки, технічних засобів спостереження, а також оперативну роботу агентів, які проникають у злочинні групи або здійснюють підставлення.
- Підпадають під контроль і нагляд з боку внутрішніх контрольних служб, законодавчих органів та суду у випадках, коли здійснюється прослуховування або порушуються особисті права громадян [1].
- Мають на меті забезпечення оперативної інформації для здійснення запобігання злочинам, захисту національної безпеки та забезпечення публічного порядку.

Наслідки дій негласних слідчих та оперативно-розшукових заходів для недоторканності приватного життя й особистих прав є значними, що відображає баланс між інтересами національної безпеки та громадянськими свободами. Таємні слідчі дії через їх таємний характер і обмежений нагляд можуть посягати на право приватного життя та викликати занепокоєння щодо можливого зловживання владою [6, ст. 258]. Навпаки, оперативно-розшукові заходи обмежені суворими правовими стандартами, що захищають права осіб, які перебувають під слідством, гарантуючи, що докази отримані законним і етичним засобом. Встановлення балансу між обов'язковими вимогами національної безпеки та правоохоронних органів з правами на недоторканність приватного життя є складним завданням, з яким повинні орієнтуватися як таємні слідчі, так і оперативні працівники, підкреслюючи потребу в прозорості, підзвітності та повазі до громадянських свобод під час слідчих дій.

Висновки. Порівняння дій негласних слідчих із оперативно-розшуковими заходами виявляє різні підходи до збору інформації, правові рамки, що регулюють їхню діяльність, а також наслідки для приватного життя та прав особи. Тоді як секретні слідчі діють таємно для збору розвідувальної інформації, оперативники дотримуються правових стандартів для збору доказів для судового розгляду. Правові обмеження й етичні міркування, пов'язані з цими слідчими діями, підкреслюють тонкий баланс між вимогами безпеки та громадянськими свободами, наголошуючи на потребі в підзвітності та прозорості в проведенні розслідувань.

Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи є важливими інструментами в протидії злочинності, проте їх чітке розмежування та правильне застосування має вирішальне значення для забезпечення законності й дотримання прав і свобод людини.

Незважаючи на деякі спільні риси, зокрема використання негласних методів та засобів, ці дві категорії мають суттєві відмінності в їхній правовій сфері, підставах і порядку проведення. Негласні слідчі (розшукові) дії є процесуальними діями, які проводяться в кримінальному провадженні з метою отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів за ухвалою слідчого судді. Оперативно-розшукові заходи натомість здійснюються оперативними підрозділами без судового дозволу та можуть проводитися як у рамках кримінального провадження, так і для запобігання, виявлення та припинення злочинів.

Розмежування цих двох категорій є потрібним для недопущення порушень прав і свобод людини, а також для забезпечення належного використання результатів оперативно-розшукової діяльності в кримінальному процесі. Зокрема, важливо чітко дотримуватися вимог щодо використання результатів оперативно-розшукових заходів як доказів у кримінальному провадженні, що можливе лише після їх легалізації за допомогою проведення відповідних процесуальних дій.

Для усунення існуючих прогалин і колізій у правовому регулюванні негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, а також для вдосконалення практики їх застосування потрібно здійснити комплексний аналіз чинного законодавства та судової практики, вивчити міжнародний досвід у цій сфері й розробити відповідні рекомендації щодо внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів.

Лише за умови чіткого розмежування й належного правового регулювання негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів можна забезпечити ефективну протидію злочинності з одночасним дотриманням принципів верховенства права, законності та захисту прав і свобод людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берназ В. Д. Правова природа, поняття та загальна класифікація негласних слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2013. № 5. С. 226–230.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України станом від 06.11.2022 / Верховна Рада України. 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Негласні слідчі (розшукові) дії. Структурно-логічні схеми : навч. посіб. / Д. Й. Никифорчук, О. С. Тарасенко, В. І. Василючук та ін. ; за заг. ред. Д. Й. Никифорчук та ін. К. : НАВС, 2015. 235 с.
3. Сердюк В. П. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні України: процесуальні проблеми. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 255–259.
4. Колесник В. А. Деякі проблемні питання пред'явлення особи та речей для впізнання за чинним КПК України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 1(26). С. 163–168.
5. Моїсєєв Є. М., Джужа О. М. Оперативно-розшукова діяльність : навч. посіб. / ред. Д. Й. Никифорчук та ін. К. : Прав. єдність, 2009. 309 с.
6. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
7. Рymarчук О. В. Оперативні підрозділи: реалії нового кримінального процесуального законодавства України. *Юридичний часопис*. 2013. № 3. С. 257–260.
8. Філоненко С. С., Ільченко О. В. Співвідношення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 21–22 травня 2020 року. У 2-х ч. Ч. 2 / редкол. : А. М. Куліш, О. М. Резнік. Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 412–416.

REFERENCES

1. Bernaz V. D. Legal nature, concept and general classification of covert investigative (search) actions. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence*. 2013. No. 5. P. 226–230.
2. Criminal Procedure Code of Ukraine : Law of Ukraine as of November 6, 2022 / Verkhovna Rada of Ukraine. 04/13/2012 No. 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Covert investigative (research) actions. Structural and logical schemes : learning. manual / D. Y. Nykyforchuk, O. S. Tarasenko, V. I. Vasylynychuk and others ; in general ed. D. Y. Nikyforchuk and others. K. : NAVS, 2015. 235 p.
3. Serdyuk V. P. Investigative (investigative) actions in criminal proceedings of Ukraine: procedural problems. *Law and society*. 2017. No. 1. P. 255–259.
4. Kolesnyk V. A. Some problematic issues of presentation of persons and things for identification under the current Code of Criminal Procedure of Ukraine. *Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*. 2013. No. 1(26). P. 163–168.
5. Moiseev E. M., Dzhuzha O. M. Operative and search activity : study. help. / ed. D. Y. Nikyforchuk and others. K. : Prav. unity, 2009. 309 p.
6. On operative investigative activity : Law of Ukraine dated February 18, 1992 No. 2135-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
7. Rymarchuk O. V. Operational subdivisions: realities of the new criminal procedural legislation of Ukraine. *Legal journal*. 2013. No. 3. P. 257–260.
8. Filonenko S. S., Ilchenko O. V. Correlation between operative and investigative measures and covert investigative (search) actions. *Reforming the legal system in the context of European integration processes* : materials of the 4th International Scientific and Practical Conference, Sumy, May 21–22, 2020. In 2nd part. Part 2 / editor : A. M. Kulish, O. M. Reznik. Sumy : Sumy State University, 2020. P. 412–416.

P. V. Tsymbal, A. A. Teslytskyi. CHARACTERISTICS OF DISTINGUISHING CONFIDENTIAL INVESTIGATORS (SEARCH) ACTIONS AND OPERATIVE AND SEARCH MEASURES

The article proves that modern realities of combating crime require the effective use of various legal tools aimed at timely detection and investigation of criminal offenses. First of all, a scientific analysis of the concepts of covert investigative (research) actions and operative-research measures was carried out. Specific features and demarcation criteria are revealed. It has been confirmed that distinguishing between these two categories is extremely important for ensuring compliance with the principles of the rule of law, legality and protection of human rights and freedoms in the process of combating crime.

Attention is drawn to the fact that granting investigators the right to conduct covert investigative (detective) actions, first of all, contributes to solving the problem of professional relations between investigative and investigating bodies.

It was highlighted that despite some common features, in particular the use of secret methods and means, these two categories have significant differences in their legal sphere, grounds and procedure. It is indicated that secret investigative (search) actions are procedural actions that are carried out in criminal proceedings with the aim of obtaining evidence or checking already received evidence by the decision of the investigating judge. At the same time, it was highlighted that operational and investigative measures, on the other hand, are carried out by operational units without court authorization and can be carried out both within the framework of criminal proceedings and for the prevention, detection and termination of crimes.

It is concluded that in order to eliminate the existing gaps and conflicts in the legal regulation of undercover investigative (search) actions and operational-search measures, as well as to improve the practice of their application, it is necessary to carry out a comprehensive analysis of the current legislation and judicial practice, to study international experience in this area and to develop appropriate recommendations for amendments and additions to regulatory and legal acts.

Key words: operative investigative measures, undercover investigative (investigative) actions, crime, criminal proceedings, investigator.

Стаття надійшла до редакції 21 серпня 2024 року